

কনফেছন্স

সম্পাদক ডাঙৰীয়া,

‘সম্পাদক ডাঙৰীয়া’ বুলি আৰম্ভ কৰা দেখিয়েই আপুনি নিশ্চয় একে চৌচাই সিদ্ধান্ত কৰি পেলাইছে এইখন প্ৰবন্ধ গ্ৰহণৰ সপক্ষে সম্পাদকৰ প্ৰতি লিখকৰ ওকালত-নামাত বাজে আৰু একো নহয়। নহয় জানো বাকু ? বস্তুটো যে কি এতিয়াই কৈ তাৰ জাত নামাৰো। আপুনি যদি ধৈৰ্য ধৰিবলৈ বাজী হয়, ময়ো মোৰ বস্তুটোৰ স্বৰূপটোৰ লগত আপোনাক লাহে লাহে পৰিচয় কৰাই দিম। আপোনাৰ অৱস্থা যদিও জাৰ্মানিৰ বোমা-সম্ভ্ৰু চাৰ্চিলীয়া ইংলেণ্ডৰ নিচিনা এতিয়াও নৌ হয়, তথাপি এনে নজনা-নুশনা বস্তুৰ মাজত সোমোৱাটোও এটা বিপদ বুলিয়েই ধৰকচোন। সেই গুণে আপোনালৈ মোৰ ‘পহিলা’ অনুৰোধ ‘বিপদী ধৈৰ্য্যম’। অনুৰোধেই আদেশ নহয় ; কি ‘পাত্ৰ’ আছে, আদেশ বুলি লাগিলে আপুনি এই কেইশাৰীকে অনুপূৰ্ণীয় (insufficient) হ’লেও সাক্ষ্য স্বৰূপ (evidence) বুলি লৈ আপোনাৰ আৱাহন পঞ্চবটীৰপৰা মই হেন উদ্ধত লিখক বারণক ‘চিধাচিধি’ ‘বাজেয়াপ্ত’ কৰি দিব। কিন্তু আৰু এখোজো আগবঢ়াৰ আগতে আপোনাক কৈ থওঁ, এইখন যদিও এক হিচাপে লিপি বা চিঠিহে (correspondence), তথাপি ই দোচৰা বিধৰ অৰ্থাৎ ৰাজহুৱা চিঠি (public correspondence), অৰ্থাৎ এই লিপিৰ সংশ্ৰৱ যদিও আপোনাৰ আৰু মোৰে ভিতৰতহে বিশেষকৈ আছে, তথাপি ই ‘আৱাহন’ৰ সকলো পাঠক-পাঠিকাৰ কাৰণেও মুকলি ; ইয়াত লুক-ঢুক কৰিবলৈ একো নাই। সঁচাকৈ ক’বলৈ গ’লে এইখন চিঠিও নহয়, ওকালতিৰ নথিও (brief) নহয়, প্ৰবন্ধও নহয় ; মুঠতে নাভূত-নাশ্ৰুত কিবা। ইয়াক প্ৰকাশ কৰা-নকৰাটো আপোনাৰ ‘মৰ্জি’। কৰে যদি সুখ পাম, নকৰে যদি আঘাত পাম। আপোনাক কিন্তু সানুনয়ে খাটিছো, সম্পাদক ডাঙৰীয়া ! আপুনি যেন এবাৰ দহোকুৰি ইমূৰৰপৰা সিমূৰলৈ নোচোৱাকৈ কেতিয়াও আপোনাৰ সেই সৰ্বভুক ‘ৱেষ্ট - পেপাৰ বাছকেট’ টোলৈ দলিয়াই নিদিয়।

‘কনফেছন্স’ (confessions) বোলা দেখিয়েই আপোনাৰ চাইগে মনত পৰিছে টলষ্টয়লৈ, ৰুছেলৈ, কানিখোৰ ডি. কুইন্সলৈ, কেছানোভালৈ, নহয়নে? সেইবোৰৰ নাম শুনিলেই মোৰ পেটত হাত-ভৰি লুকায় ; অথচ মোৰে আকৌ ‘কনফেছন্স’ লেখাৰ সাহ। মৰ-সাহ নুবুলি আৰু কি বুলিব ? এটা বৰ ভুল হ’ল। ক’ব লাগিছিল ‘এপলজিয়া’ (apologia) বুলি, কনফেছন্স নহয়। ‘কনফেছন্স’ আমাৰ কাৰণে নহয়, সেইটো হ’ল বৰ ডাঙৰ ডাঙৰসকলৰ কাৰণে, for those ‘giants’ ‘bigs’ and ‘lions’। আমাৰ বৰলাট লৰ্ড লিনলিথগোৰ ভাষাত যিসকলক ক’ব পাৰি ‘Stud Bulls’ বুলি। আমাৰ নিচিনা ‘poor fries’ ৰ “confessions” - অত অধিকাৰ নাই, আমাৰ এস্তিয়াৰ ‘এপলজিয়াত’। আমাৰনো কি আছে, কোনে আমাক কেৰেপ কৰিব ?... ‘জায়ন্তে চ মুয়চন্তে মন্ধিবাঃ ক্ষুদ্ৰজন্তবঃ।’

মোৰ ফালৰপৰা যিয়েই নহক, আপোনাৰ (অৰ্থাৎ সম্পাদকৰ) তৰফৰপৰাও ‘পহিলা’

সমস্যা হ'ল বস্তুটোৰ জাত বিশ্লেষণ আৰু শ্ৰেণী নিৰূপণ। হ'ক নমিক্সৰ ভাষাত ক'বলৈ গ'লে আপোনাৰ প্ৰথম সমস্যা হ'ল standardization- অৰ সমস্যা। আপোনাৰ কাম হ'ল প্ৰবন্ধৰ 'মাছ প্ৰডাক্চন' (mass production), সেই কাৰণে প্ৰবন্ধ বুলিয়েই সি আপোনাৰ কাৰণে হ'ব লাগিব 'standardized product'; যেনে "প্ৰবন্ধ", "কবিতা", "কথা", "ভ্ৰমণকাহিনী", "গল্প", "নাটক"। আপোনাৰ এনেকুৱা বকম বকম শ্ৰেণী আছে, বিধে বিধে বিভাগ আছে। যেয়েই যি পঠাওক নপঠাওক, সি এইবোৰৰ এঘৰ নহয় এঘৰত সোমাবই লাগিব আৰু সোমালে খাপ খাই পৰিবই লাগিব। সেয়ে নহ'লে আপুনি তাক গ্ৰহণ কৰিবলৈ বাধ্য নহয়, আপোনাৰ কাকত-ছাৰ্ভিচৰ 'ছিলেকশ্যন গ্ৰেড'ত উঠিবৰ তাৰ কোনো অধিকাৰ নাই। হয়তো তেনে বিচাৰত মোৰ এই বস্তুটোক আপুনি পোন কোবেই reject কৰিবলৈ বাধ্য, কৰিলেও কেচুটো যেন হোৱাত বাজে মোৰ গত্যন্তৰ নাই। মই বঢ়িয়াকৈ জানো, আপোনাৰ কাকতত চলি অহা কোনো বিভাগতে মোৰ এই বস্তুটোক হাজাৰো খুন্দা-চকা মাৰিও আপুনি সুমুৱাব নোৱাৰিব। ইংৰাজীত ক'বলৈ হ'লে It refuses to be classed into any class, কাৰণ মোৰ বস্তুটো হ'ল একেবাৰে "আনকোৰা" "নয়া চীজ", it is a class by itself.

পঁচাকৈ কৈছো, এই বস্তুটোৰ শ্ৰেণীবিভাগ সম্বন্ধে মই ৰীতিমত নাৰ্ভাছ হৈ পৰিছো। "সম্পাদক ডাঙৰীয়া" বুলি আৰম্ভ কৰি এটা নাতিদীৰ্ঘ কবিতাৰ সামৰণি মৰা এই আপুৰুগীয়া "চীজটো" দেখি আপুনিও যে তাৰ জাত সম্বন্ধে সন্তুষ্ট হৈ উঠিছে তাত মোৰ অকণো সন্দেহ নাই। কিন্তু কি বুলিনো আপোনাৰ সন্দেহ ভঞ্জন কৰো? তথাপি জাতি বিশ্লেষণ সমস্যাটোতে পোন প্ৰথমে ধৰি চাওঁ। ইংৰাজীত এটা শব্দ আছে, তাৰে মোৰ বস্তুটোৰ প্ৰকৃতি নিৰূপণ কৰিবলৈ সহজ হয়, কিন্তু তাৰ অসমীয়া প্ৰতিশব্দটো ভদ্ৰ সমাজত ব্যৱহাৰ্য নহয়- সেইটো হ'ল 'hybrid', ই কবিতাও নহয়, প্ৰবন্ধও নহয়, চুটি গল্পও নহয়; অথচ এক হিছাপে ই কিবা কিবা বহু-বিধৰে সংমিশ্ৰণ। কিমান লাজত যে এই বাৰ বকমৰ তেজৰ সান-মিহলিত ওপজা মোৰ এই বাবেবঙলুৱা বিজতৰীয়া ভাষাৰ সন্তানটোক আপোনালোকৰ আগত আনি "হাজিৰ" কৰিছো, ভাবি চাব। আন নহ'লেও হয়তো দয়াপৰবশ হৈয়েই আপুনি আপোনাৰ কাগজত ঠাই দিব। আৰু এটা হিচাপতো ইয়াক ল'ব পাৰি- সেইটো হ'ল 'nonsense' বুলি। কিন্তু 'ননছেসকো' আপুনি একেবাৰে ননছেস বুলি নাভাবিব। Dr. Johnson- অৰ মতে এবিধ nonsense আছে, তাৰ নাম হ'ল "grand nonsense."। মোৰ এইটোৱেও যে সেইটো সন্মান নাপাব তাকে বা কেনেকৈ কওঁ?

কিন্তু এইখিনিতে হ'ল conclusion; premise বোৰটো আপোনাক দিয়া নহ'ল। Logic-অত মোৰ এই আচৰিতভাৱে illogical ব্যুৎপত্তি দেখি আপোনাৰ নিশ্চয় হাঁহি উঠিছে। আনে আগতে Premise দি পিছত Conclusion দিয়ে; মই আগতে Conclusion দি এতিয়া premise দিম। ধৰি লক deduction আৰু Introduction, এতিয়া বিচাৰ কৰা য'ক- 'কবিতা', 'প্ৰবন্ধ', 'গদ্য-কবিতা', 'গদ্য-cum-কবিতা' এইকেইটা বেলেগ বেলেগ কেটিগৰিত মোৰ এই আপুৰুগীয়া 'চীজ'টো সোমাব পৰা কিবা যুক্তি আছেনো নাই।

প্ৰথমতে ভাবিছিলো কবিতাই হ'ব, শেহৰ কবিতাখিনিয়েই মোৰ যুক্তিৰ ভেটি। কিন্তু কবিতাৰ আগত লাগি থকা এই বকলাকনো কি বুলিম? মহা সমস্যাত পৰিলো! কবিতাটো আগত

দি পিছত এইসোপা appendix বুলি লগাই দিয়াহেঁতেন, হওঁতে এটা উপায় হ'লহেঁতেন; কিন্তু তিনিটা কাৰণত তাৰপৰাও বিৰত হ'বলগীয়া হৈছে। প্ৰথম, ওপৰঞ্চি (appendix) লগোৱা কবিতা 'আৱাহন'ত আজিলৈকে প্ৰকাশ হোৱা দেখা নাই; মোৰটোও যে হ'ব তাৰ কোনো আশা নাই; লাভৰ ভিতৰত মোৰ পৰিশিষ্ট বকলা 'মাফত' যাব- ইংৰাজীত যাক কয় going by the board. দ্বিতীয়তে ভাবিলো, এনেকুৱা ওপৰঞ্চি-বিশিষ্ট অভূতপূৰ্ব কবিতা দেখিলেই জানোচা আপুনি মোৰ মস্তিষ্কৰ সুস্থতা সম্বন্ধে সন্দেহান হৈ উঠে; তেতিয়া মোৰ কি গতি হ'ব! তৃতীয়তে দেখিলো, এনেকুৱা 'জয়ধনীয়া' বস্তু এটাক পৰিশিষ্ট বোলা মানে সেই শব্দটোৰ জাত মৰা। সাতে -পাছে ইয়াক কবিতা বোলাৰ আশাও জলাঞ্জলি দিলো।

তাৰ পাছত ভাবিলো, কবিতা নহ'ল নাই, 'প্ৰবন্ধ'কে বোলা য'ক। ভাবিয়েই উৰুলীকৃত হৈ উঠিলো। There you are! মনত পৰিল ডক্টৰ জনছনে দিয়া প্ৰবন্ধৰ (essay) সংজ্ঞাটোলৈ- a loose sally of the mind," অৰ্থাৎ মনৰ এটা লাগ- বান্ধ নোহোৱা উচ্ছ্বাস। ঠিক কৈছে জনছনে। হ'ব পাৰে 'এছে' (essay) হেন অসাধাৰণ বস্তুটোকে ইমান সাধাৰণভাৱে define কৰি পেলাবৰ সময়ত ডক্টৰ জনছনৰ মগজটোও ঠিক পণ্ডিতীয়া মগজৰ শাৰীটোত নাছিল; হ'ব পাৰে সেই বিশেষ মুহূৰ্তটোত ডক্টৰ জনছনৰ কবি-মনটোৱে পাণ্ডিত্যৰ যাঠি-জোঙৰ আক্ৰমণত তিষ্ঠি নোৱাৰি শত্ৰুৰ তাড়নাত যেনিয়ে -তেনিয়ে পলাই পত্ৰ দিয়া কোনোবা অৱৰুদ্ধ (besieged) নগৰৰ মানুহৰ দৰে intellectualism ৰাজ্যৰপৰা sally forth কৰিছিল, সেইহে তেওঁ প্ৰবন্ধকো তেনেকুৱা পলায়নৰে শাৰীৰ কৰি পেলালে। কিন্তু সেইবোৰ খুচৰিবলৈ আমি কোন? ডক্টৰ জনছনে কৈছে, সেয়ে আমাৰ কাৰণে বেদব্যাক; কিয় ক'বলগীয়াত পৰিল তাৰ খবৰ আমাক কেলেই?..... নিজৰ মনতে নানা বকম তৰ্ক কৰি উৰুলীকৃত হৈ ডক্টৰ জনছনকে ভোটটো দি দিলো। কবিতা নহয়, এইটো essay, and essay as Dr. Johnson defines it. ঠিকেইতো, এটা লাগ- বান্ধ নোহোৱা বলিয়ালিত বাজে নো এইটো কি? কিন্তু ইয়াতে আৰু এটা কথা আছে। 'a loose sally of the mind-' মই কম এইটো ওঠৰ শতিকাৰ ডক্টৰ জনছনৰ স্বাভাৱিক 'ইউফিমিজম'; জনছনক সেইটোৱেই শুৱায়। কিন্তু কুৰি শতিকাৰ মই কিহৰ খাতিৰত 'ইউফিমিজম' কৰিম? কিহৰ loose sally of the mind? খোলাখুলিকৈ কৈ দিম- এদিনৰ মস্তিষ্ক বিকৃতি, এটা মগজৰ গোলমাল। বহু, হৈ গ'ল। প্ৰবন্ধও হ'ল অথচ বলিয়ালিৰো মান বক্ষা পৰিল।

তথাপি মনটো খোলোচা নহ'ল। প্ৰবন্ধত জানো ক'বাত এনেকুৱা এপতীয়া কবিতাও থাকে? ওহো! এছেৰ (essay) "এছেছ" সম্বন্ধে সন্দেহ হৈ উঠিলো। কবিতাও নহয়, প্ৰবন্ধও নহয়, তেস্তে নো কি? হঠাৎ মনত পৰি গ'ল ইয়াকী কবি ৱাল্ট হুইটমেনলৈ (Walt Whitman) আৰু তেওঁৰ 'Leaves of Grass' -অলৈ। হুইটমেনে দেখোন গদ্য-পদ্য একাকাৰ কৰি পেলালে, আমি কৰিলেনো কি জগৰ লাগে? তেওঁ গদ্যক পদ্যৰ সাঁচটোত সুমুৱাই বা দেখিবলৈ ঠিক পদ্যৰ নিচিনা কৰি পেলালে; কিন্তু সেইবুলিতো তাক কোনোও পদ্য নুবুলি থকা নাই। হুইটমেন কিয়, বয়োবৃদ্ধ ৰবীন্দ্ৰনাথও দেখোন বৈকুণ্ঠলৈ যাবৰ সময়ত হুইটমেনী কবিতাৰেহে ঈশ্বৰৰ নাম ল'ব লাগিছে। উতনুৱা ডেকামখাই যেনিবা ক'লেই ৰবীন্দ্ৰনাথৰ এই হুইটমেন- 'ফেজ'টো (phase) বুঢ়াবয়সৰ 'imbecility' ৰ পৰিচয়, তাত কি হ'ল? The dog barks, but the caravan

অস্তৰ আৰু অস্তৰীপ / ৩

passes on. মই ধৰক এওঁলোকৰো এখোপ ওপৰত উঠি ৰূপতে বং চৰাই আৰু নতুন 'vehicle of expression' সৃষ্টি কৰিলোঁ- তাৰ এডোখৰ মিত্ৰাক্ষৰ কবিতা আৰু বাকীডোখৰ অমিত্ৰাক্ষৰ কবিতা; তাত লোকচান কি? ছইটমেনৰ দৰে আপোনাক যদি মই তাকে কবিতা বুলিবলৈ command কৰিলোহেঁতেন, আপুনি নুই বুলিব পাৰিলেহেঁতেনে? কিন্তু তেনেকুৱা 'কমাণ্ড' মোৰ দ্বাৰাই নহ'ব, মাইভেঃ; কিয়, কম শুনিবনে? সঁচা কথা ক'বলৈ গ'লে ছইটমেনী কবিতাক 'কবিতা' 'কবিতা' বুলি দুনিয়াই যিমানো টেটু নাফালক - ছইটমেনে লাহৰী কবিতা সুন্দৰীক 'ৰাফিয়ান' (ruffian) ছন্দ দুবাচাৰৰ অন্যান্য দাসত্ব-শৃঙ্খলৰপৰা মুক্তি দিলে বুলি তেওঁৰ apologist সকলে যিমানোই জয়টোল নবজাওক, মই হ'লে সেইবোৰক কবিতা নোবোলো। ছন্দ মিলাব নোৱাৰি ছন্দই কবিতা টেটু চেপা দি মাৰে বুলি কোৱা যি, নাচিব নাজানি চোতালখন আওগৰীয়া বুলি বদনাম দিয়াও সেয়ে। ক'বলৈ ভয় লাগে- হয়তো আপুনি 'foolhardiness' বুলিব, কবিতাৰ এনেবোৰ উৎকট ব্যাখ্যাৰ মূলত মোৰ বোধেৰে আছে কবিৰ নিজৰ 'হিষ্টিৰিয়া', নহ'লে কবিত্ব শক্তিটোৰে অভাৱ। যি কবিয়ে স্বাধীনতাৰ বাণী শুনায় তেওঁ শাৰী মিলায়ে সেই বাণী শুনাব। শাৰী মিলিলেই কবিতাৰ স্বাধীনতা গুচি পৰাধীনতা হৈ যায় বুলিবৰ সক্ষম কি?

তেনেহ'লে মোৰ এই বস্তুটোক আপুনি 'গদ্য কবিতাকে' বুলিব নেকি? বুলিব পাৰে; কিন্তু not in the accepted sense of the term. কেতিয়াও নাপাহৰিব, মোৰ এইটো একেবাৰে নতুন বস্তু। ধৰি ল'ক, এইটো গদ্য আৰু কবিতাৰ 'জংশন' অৰ্থাৎ সঙ্গম। 'জংশন' কিন্তু বেলৱেৰ জংশন নহয়- 'সঙ্গম'হে আৰু সেইবুলি কিন্তু এলাহাবাদৰ ত্ৰিৱেণীসঙ্গমো নহয়। তেন্তে? 'অবৈধ সঙ্গম'- ইংৰাজীত যাক কয় illicit connection. কেনেকৈ, বাক কওঁ শুনক। কোন time immemorial ৰপৰা পদ্যৰ বিৰহত গদ্য বলিয়া হৈ অনাই-বনাই ফুৰিছে; হাড়-ছাল ওলাই পৰা জবা-জীৰ্ণ দেহটোক কোনদিনা কবিতা প্ৰেয়সীৰ কোমল পৰশে আকৌ সঞ্জীৱিত কৰি তুলিব; কেতিয়া আকৌ কবিতাৰ লগত man and wife হৈ দিন কটাব পাৰিব তাৰে প্ৰতীক্ষাত আকুল হৈ উঠিছে। গদ্য বিৰহী যক্ষ, কবিতা যক্ষ-প্ৰিয়া; যুগ যুগান্তৰ ধৰি গদ্য নিবাসিত হৈ আছে তাৰ এতিয়াৰ 'ফৰ্ম' টোত। এয়ে গদ্য কবিতাৰ চিৰন্তন 'মেঘদূত'। সুদীৰ্ঘ estrangement ৰ ট্ৰেজেডিয়ে ছইটমেনক কন্দুৱাই পেলালে, গদ্য-যক্ষৰ বিৰাট সমবেদনাত ছইটমেনৰ কবি হৃদয় আৰ্দ্ৰ হৈ উঠিল। কালিদাসৰ যক্ষই নিজ মেঘক আহ্বান কৰি দূত পাতিছিল, ইংৰাজীত ক'বলৈ গ'লে দূতগিৰিটো মেঘৰ পক্ষে labour of love নাছিল, যক্ষই বলেৰে তেওঁৰ ওপৰত সেইটো impose কৰিছিল। মেঘে volunteer হৈ আগবাঢ়ি আহি যক্ষৰ বিৰহৰ গধুৰ টোপোলাটো কঢ়িয়াই নি অলকাত থৈ অহা নাছিল। এইটোক কালিদাসৰ যুগৰ ধৈৰ্য বুলিব পাৰি। কিন্তু 'post revolutionary' (ফৰাচী বিপ্লৱ) 'এগালিটে লিবাৰ্টে ফ্ৰাটেৰ্ণিটে' (Egalite-liberte fraternite) -সাম্য-মৈত্ৰী স্বাধীনতাৰ গণ্ডগোলত 'মচণ্ডল' individualist উনেশ-শক্তিকাত 'freedom' ৰ বৰপূজাৰী (high priest) মানুহ প্ৰেমিক ছইটমেনৰ ইমান ধৈৰ্য হ'ব ক'বপৰা? পদ্য বিৰহী গদ্যৰো বিৰহী হ'ল তেওঁ। আৰু নিমন্ত্ৰণৰ কাৰণে বাট চাব নোৱাৰিলে, তেওঁ নিজেই volunteer কৰি আহিলে এই দৌত্য গ্ৰহণ কৰি সুদীৰ্ঘ tragedy ৰ সামৰণি মাৰিবলৈ। ছইটমেন 'ষ্টেজত' নামিল, ভদ্ৰ-ভাষাত কবলৈ হ'লে 'go between' ৰূপে বঙালীয়ে যাক কয় ঘটক; যাৰ কাম বা 'function' হ'ল 'illicit amour' অৰ্থাৎ অবৈধ

সংঘটন ঘটাই ফুৰা। ছইটমেনৰ 'leaves of grass' হ'ল গদ্য পদ্য বিয়াৰ তলা (wed - lock) - Leaves of grass- এ গদ্য আৰু পদ্যৰ গাত দুটা কজা লগাই তলা-চাৰি মাৰি দিলে। তথাপি এই সঙ্গমটো এতিয়াও illicit হৈয়ে আছে, legalised হোৱা নাই। সেই কাৰণে আজি ময়ো এই 'illicit amour' টো সিদ্ধ কৰিবৰ কাৰণে অৱতীৰ্ণ হৈছো, মোৰ চেষ্টা হ'ল এই 'অবৈধ সঙ্গমটো' বৈধ-মিলন বা 'শুভ-পৰিণয়'ত পৰিণত কৰা।

কবিতা, গদ্য কবিতা, গদ্য-cum কবিতা - এই এটাইকিটা ঘৰত সোমাবৰ মোৰ প্ৰবন্ধৰ যি যি দাবী আছিল তাক বিচাৰি চালো। কিন্তু মনৰ খুদুৱনি নমৰিল। বঢ়িয়াকৈ বুজিছো, আপুনি ইয়াৰ কোনো এটা দাবীকে মানি নলব। পিছে ৰ'ব! নাভাবিব, মই 'হাল' এৰি দিলো বুলি। মোৰ আৰু ক'বলৈ আছে। এক হিচাপে আপুনি মোৰ এই 'চীজটোক' তাহানিৰ 'আৱাহন'ত ওলোৱা শ্ৰীযুত চিত্ৰসেন যথৰীয়াৰ 'আত্মবিবৃতি' ৰ পুনৰাবৃত্তি (continuation) বা পুনৰ্জীৱন (revival) বুলিব পাৰে। কেনেকৈ পাৰে তাকে এতিয়া আলোচনা কৰিম।

Jakharia-ism ৰ বিৰুদ্ধে অৱশ্যে বহুত ৰকমৰ আপত্তি (objection) আছে; তেতিয়াও আছিল, এতিয়াও আছে। কাৰণ prejudice dies hard, যথৰীয়াই হেনো কোনো কোনোবাৰ bed-room secret বা ৰাঙ্কনীঘৰীয়া মেলক চোঁচোৰাই নি 'বৈঠক-খানাৰ' বস্তু কৰিলে, তাৰে table talk কৰিলে; আমাৰ সমাজৰ বহুত 'cherished sanctities' ক হেনো তেখেতে উপলুঙা কৰিলে, অসমীয়া ভাষাৰ ভেজাল নোলোৱা ভাগীৰথীত তেওঁ হেনো ইংৰাজী আদি বিজতৰীয়া ভাষাৰ ময়লা পেলালে; ইত্যাদি ইত্যাদি। হ'ব পাৰে, কিছুমান অভিযোগ সঁচা, কিন্তু যি কি নহক, আমি হ'লে নকৈ নোৱাৰো, যথৰীয়াৰ নিচিনা refined humour 'আৱাহনে' আমাক আৰু দিব পৰা নাই। অপ্ৰত্যক্ষ ইঙ্গিত (innuendo) থাকিলে গাত চেকা থকাই বিষম পাবই, তাত আচৰিত হ'বৰ কি আছে? কিন্তু আমি বিচাৰো সেইবোৰ appreciate কৰিব পৰা পাঠক - a reading public good humoured to stand up to them with grace and dignity. মই কম, যথৰীয়াক নুবুজাৰ গুৰিত আছে এই 'sense of humour' ৰ অভাৱ। কিন্তু এটা কথা; ধৰক স্বীকাৰ কৰিলো, আমাৰ অসমীয়া পঢ়ুৱৈ সমাজৰ majority য়েই এই দোষত দোষী; কিন্তু আপুনি কিয় এনেকৈ surrender কৰিলে? অন্ততঃ আপুনিতো এইদৰে গা-এৰা দিব নালাগিছিল। অৱশ্যে ক'ব নোৱাৰো, যথৰীয়াক আপুনিয়ই muzzle কৰিলে নে তেখেতে স্ব-ইচ্ছাতে ষ্টেজৰপৰা exit কৰিলে; সেইবুলি আপোনাৰ responsibility নাই বুলিলে শুনিম কিয়? যদি বেয়া নাপায়, মই কম-এইটো আপোনাৰ এটা Himalayan blunder হৈ গ'ল। আজি মই যদি কওঁ, যথৰীয়াৰ 'আত্মবিবৃতি' উঠাই দিয়াৰপৰা 'আৱাহন'ৰ দাম বহুত কমি গৈছে, এটায়ে নিদিলেও majority য়ে মোৰ ফালে ভোট দিব। সঁচা কথা নকৈ থাকো কেনেকৈ, যথৰীয়াৰ 'আত্মবিবৃতিয়েই' এসময়ত আৱাহনৰ capital bait আছিল। আপুনি হয়তো এইটো স্বীকাৰ নকৰিব আৰু 'wounded pride' ৰ অংশীদাৰসকলেও নকৰে। শুনিবলৈ পাওঁ, 'আত্মবিবৃতি'ৰ মৃত্যুত বহুত হেনো হাত চাপৰি বজাইছিল, they snapped their fingers at it.

আমি কিন্তু কৰুণ ট্ৰেজেডিটোত বাস্তৱিকতে মৰ্মাহত হৈছিলো। কোনে জানে, গ্ৰেৰ দৰে

কবি হোৱা হ'লে কিজানি তাৰ কাৰণে এটা 'ইলিজি'কে লিখি পেলোলোহেঁতন ।

যথৰীয়াৰ প্ৰসঙ্গতে 'আৱাহন'ৰ আৰু এটা তেনেকুৱা ট্ৰেজেডিলাই অবাস্তৱ হ'লেও উনুকিওৱাৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰিলো। অৱশ্যে তাৰ লগত মোৰ এই 'কনফেছনছ'ৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই। এইটো ট্ৰেজেডি হ'ল 'শ্ৰীযুত বীণা বৰুৱা'ৰ অন্তৰ্ধান। 'শ্ৰীযুতহে' শ্ৰীযুত নহয়; মানুহৰ sex- অৰ ওপৰত মোৰ এই হকা-বধা বা tampering with টো দেখি আপুনি হয়তো চকু খাই উঠিছে; কিন্তু সেই বিষয়ে conscience 'বিলকুল' clean । আপুনি স্বীকাৰ নকৰিব পাৰে, কিন্তু আজি অসমৰ কোনো ঘৰতে বীণা বৰুৱাৰ ছেকুছ সম্বন্ধে এক ধনিষ্ঠাও সন্দেহ নাই বুলি মই ডাঠি ক'ব পাৰো। তদুপৰি শ্ৰীযুত বীণা বৰুৱায়ো বিহা-মেখেলা পিন্ধি ঢাকিবৰ চেষ্টা কৰা সত্ত্বেও 'আৱাহন'ৰ পাঠক-পাঠিকাই তেখেতৰ আচল অৰ্থাৎ 'bonafide' সন্তোষক জানি পেলোৱাত নিশ্চয় ক্ষুণ্ণ নহয়। লাগিলে আপুনি তেখেতকে সুধি চাব। দৰাচলতে non-de-plume - এই বোলক বা pen-name - এই বোলক, পুৰণা হৈ গ'লে তাৰ লগত লাগি থকা ৰহস্যফেৰা সৰি পৰাই তাৰ প্ৰকৃতি; আৰু বাস্তৱিকতে আচল কথাটো ওলাই পৰাতেই তাৰ বাহাদুৰি। সেই কাৰণে 'the cat is out of the bag' বুলি চুলি উভালিবৰ দৰকাৰ নাই। ইয়াত লাজ পাবৰো একো কাৰণ নাই। আৰ্টিষ্টমাত্ৰেই recognition ৰ অভিলাষী! George Eliot, Mark Twain, Maxim Gorky বা Anatole France- অৰ আচল নাম আজি প্ৰায়ে জানে, কিন্তু সেই কাৰণে তেওঁলোক কোনোৱে নিশ্চয় দুখিত নহয়। শ্ৰীযুত বীণা বৰুৱাৰ অন্তৰ্ধান ডেকা অসমৰ কাৰণে এটা নিদাৰুণ ট্ৰেজেডি। তেখেতে যি নতুন প্ৰেৰণাত গল্প লিখিছিল, সি আমাক সঁচাকৈয়ে ভৱিষ্যতৰ কাৰণে বুভূতীয়া কৰি তুলিছিল। গতানুগতিকৰ বাটেদি নগৈ সঁচা কথাৰ ওপৰত ভেটি কৰি তেখেতে যি নতুন ৰিয়েলিজমৰ প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল, তাৰ অকাল মৃত্যুত বহুতে স্বস্তিৰ উশাহ লৈছিল বুলি যদিও আমি জানো, তথাপি আমাৰ কাৰণে এইটো এটা পুৰাণ নোৱাৰা ক্ষতি। শুনিবলৈ পাওঁ 'কেটেং কলেজৰ' বুঢ়া চকীদাৰ জহৰমলৰ নাম থকা তেখেতৰ ৰচনাই হেনো কটন কলেজৰ 'amour-propre' ত আঘাত কৰিলে, কটন কলেজৰ পতাকাখনক বোলে তেখেতে তললৈ নমাই দিলে। মোৰ বিশ্বাস তেখেতৰ নিশ্চয় কটন কলেজৰ এই প্ৰেছটিজৰ প্ৰতি over-sensitiveness টোৰ লগত পৰিচয় নাছিল। থকা হ'লে তেওঁ কেতিয়াও এইদৰে কোনোদৰে ঝহত জুই দি নল লৈহেঁতেন। অৱশ্যে তেখেতৰ অন্তৰ্ধানৰ হেতু আমি ঠিৰাংকৈ নাজানো। হ'ব পাৰে আপুনি নিজেই তেখেতক gag কৰিলে। আৰু এটা কাৰণো ভবাটো যুক্তিযুক্ত। কিজানি চাৰিওফালৰ criticism - এই তেখেতক মাৰিলে। কীটছ নে কোন এজন ইংৰাজ কবিৰ মৃত্যুটোক বোলে সমালোচনাইহে ওচৰ চপালে। বীণা বৰুৱাৰ বেলিকাও সেইটো হোৱাটো বিচিত্ৰ নহয়।

বীণা বৰুৱাৰ এই 'বাজে' কথাটো এৰি এতিয়া আকৌ যথৰীয়াৰ কথা লৈ আহক। যথৰীয়াজিমৰ revival- অৰ নাম শুনিয়েই আপোনাৰ চাগৈ পেটতে হাত -ভৰি লুকাইছে, নহয়নে? আপুনি কিজানি ক'ব, যথৰীয়াজিমৰ revival মানে flogging a dead horse. সঁচা, মৰা ঘোঁৰাক কোবোৱা মানে energy বোৰ মিছাতে waste কৰা। কিন্তু wastage-এই যদি নহ'ল, energyৰ দ'মটো উধাই-মুধাই কোনোবা দিন যে আমাৰে মূৰত ভুইকঁপত ভগাদি ভাগি নপৰিব তাৰে বা

নিশ্চয়তা কি? আপুনিয়েই যথৰীয়াক muzzle কৰাটো যদি সঁচা হয়, তেনেহ'লে সেই যথৰীয়াজিম revive কৰিবলৈ গ'লে আমাৰো যে সেই দশাই ঘটিব পাৰে তাত সন্দেহ কৰিবৰ একো নাথাকে। কিন্তু vis- a-vis যথৰীয়া আৰু মোৰ কেছটোৰ অলপ পাৰ্থক্য আছে। Linguistic বা ভাষাগত সাদৃশ্যটো বাদ দিলে, you can't press the analogy too far, যিয়েই নহক, আপোনাৰ সিংহৰ দৰে clutches-অৰ হাত সাৰিবৰ মতলবেৰেই বোলক বা আপোনাৰ favour পাবৰ আশাতেই বোলক, I have a case to make out on my behalf. এক হিচাপে যদিও মই যথৰীয়াজিমৰ revival আনিব খুজিছো, তথাপি মোৰ অৱস্থা তেখেতৰ দৰে সফটজনক হ'ব নালাগে। যথৰীয়াৰ বহুত লিমিটেশ্যনৰ পৰা মই ইমিউন (immune) and on the strength of them I claim preference over him. কেনেকৈ কওঁ শুনক।

প্ৰথমে যথৰীয়াৰ এটা 'মস্ত' বদনাম আছিল - এইবুলি যে তেখেতে হেনো নিৰপেক্ষ সাহিত্যৰসিকৰ মুখাটো পিন্ধি তলে তলে মহাবিক্ৰমেৰে তেখেতৰ ব্যক্তিগত axe খন grind কৰাত লাগি গৈছিল; 'আত্মবিবৃতি'খন হেনো ব্যক্তিগত জীৱনত যিসকলক চকুৱে চকুৱে চাব নোৱাৰিছিল, সম্মুখ যুদ্ধত নোৱাৰি সাহিত্যিক শিখণ্ডী ৰাখি তেওঁলোকক আক্ৰমণ কৰিছিল। ইংৰাজীত যাক কয় stabbing in the back, এইবোৰ allegation-অৰ সঁচা-মিছা বিচাৰ আমি নকৰো। মই মাথোন আপোনাক কম, মোৰ ইটো সেইবোৰৰ গাৰ ওচৰেদিও নাযায়। ই একেবাৰে নিষ্পাপ - নিম্নলক্ষ কলাধাৰ গঙ্গাধৰ শিবোমণি', ইংৰাজীত যাক কয় pure immaculate. যথৰীয়াৰ যিটোক ক্ৰিটিকসকলে 'personal axe' বুলিছে, মই তাক dignified কৰি লৈছো 'personal touch' বুলি। তেতিয়াই তাৰ সকলো 'কচুৰ' মাক হৈ যায়। এখন Statesman হাতত লওক, দেখিব তাত লিখা আছে- personal touch is the key stone to sound business. মোৰ মাজত personal 'axe' নাই; আছে যদিও আছে এই দেৱদুৰ্লভ গুণ 'personal touch'! এই গ'ল মোৰ প্ৰথম preference. দ্বিতীয়তে মই কম, আৰু এটা কথাত মই যথৰীয়াৰ ওপৰত 'টেকা' মাৰিছো। যথৰীয়াৰ 'আত্মবিবৃতি'য়ে এবছৰ আৱাহনৰ পাতত বহি সকলোকে দুলাইছিল। মোৰ 'কনফেছনছে' বাৰে বাৰে ওলাই কাৰো কাণত কপাহ ভৰাবলগীয়া অৱস্থা নকৰে আৰু কাৰো নাড়িৰ ওপৰতো উঠি নবহে (getting on the nerves)। ই ভাল মানুহৰ দৰে এবাৰ মাত্ৰ ষ্টেজত মুখ উলিয়াব, তাৰ পিছত for good 'চালাম হুকিব'।

যথৰীয়াৰ 'personal' টোক মই নতুন ৰকমে interpret কৰিছো। যথৰীয়াৰ বেলিকা ইয়াৰ অৰ্থ আছিল আনক ব্যক্তিগত আক্ৰমণ; মোৰ বেলিকা কিন্তু তাৰে ঠিক ওলোটো। অৰ্থাৎ ই এনেকুৱা, যাক আনলৈ বুলি মাৰিলেও উভতি আহি মোৰে মূৰত পৰেহি। পোনপটীয়াকৈ ক'বলৈ হ'লে মোৰ এইটোত পৰচৰ্চা বা altruism তো নায়েই, আছে 'প্ৰথম পুৰুষ'ৰ অসম্ভৱ ৰকমে projection, 'অহং' ৰ কল্পনাতীত প্ৰচাৰ, অৰ্থাৎ egoism-অৰ climax; ইংৰাজীত ক'বলৈ হ'লে - exaltation of the 'ego' 'ad nauseam.'

অ'ৰ'ব। self advertisement ৰ নাম লওঁতেই মনত পৰিল পৃথিৱীৰ সকলোতকৈ 'ওস্তাদ' 'advertiser' বান্ধাৰ্ড শ্বিলে। ৰক্ষা- he has come to my rescue. মূৰৰ চুলি যেন আয়ুস

হক শ্ব'ৰ। আৰু আপুনি ? আপুনিও সাজু হওক শ্ব'ৰ বিষয়ে এটা দীঘলীয়া dissertation শুনিবলৈ। এই বিষয়ে মোৰ এক আলম্বাৰীৰ কথা ক'বলগীয়া আছে; আপুনি শুনিবই লাগিব। আপুনি নাজানে, মোৰ এইটো অভিনয়ত শ্ব'য়ে শিখণ্ডীৰ 'ৰ'ল'ত অৱতীৰ্ণ হৈছে। নিলাজ নোবোলে যদি এই কথাখাৰ আৰু বিতংকৈ বুজাই দিওঁ, শুনক। আপোনাৰ বিৰুদ্ধে মই আগবাঢ়িছো শ্ব'ৰ বিহাৰ আঁচলত ধৰি, ইংৰাজীত যাক কয় skirt, তাৰ আঁৰত মুখ ঢাকি। কিন্তু এইখিনিতে এটা note of warning sound কৰাৰ দৰকাৰ; শ্ব'ৰ বিহা বোলা দেখি আপুনি আকৌ ভাবি নলব শ্ব'ৰ sex সম্বন্ধে মই কিবা startling থিয়ৰি advance কৰিব খুজিছো বুলি; nothing of the kind. শ্ব'ই নিশ্চয় বিহা নলয়। যি হক, এতিয়াৰপৰা আপুনি জানি থব, মোক কিবা কোৱা মানে মোৰ গুৰুদেৱক কোৱা। জগতৰ 'পহিলা' নম্বৰ নাট্যকাৰ জৰ্জ বাৰ্নাৰ্ড শ্ব'ক জোকাই লোৱা।

illusion বোলক বা hallucination-এই বোলক, মোৰ এটা সোঁচবা 'মেনিয়া' আছে। মই সদায় ভাবি থাকো- মোক ভাৱানে অসমৰ শ্ব' হ'বলৈ পঠিয়াইছে। সেইটো মোৰ পূৰ্বজন্মৰ প্ৰাক্তন - I am predestined. মই শ্ব' হ'বই লাগিব, there's no getting out of - নানাঃ পথা অয়নায়। কেতিয়াবা শ্ব' ৰ ছবি এখন লৈ দহ মিনিটমান একেৰাহে চাই থকাৰ পিছতেই মোক কিহবাই hypnotize কৰি দিয়া যেন লাগে, আমাৰ দুজনৰ বেলেগ বেলেগ identity পাহৰি যাওঁ- I merge myself in him and he in me. ভক্তই সাধনাত ভগৱানৰ লগত একাকাৰ হৈ নতুন ৰূপ ধৰাদি মই এটা নতুন 'মোট' পৰিগ্রহ কৰো। এই আচৰিত ৰকমে 'inspired moment' টোত আপুনিও ক্ৰমে magnified হৈ থাকে; 'আৱাহন' গৈ গৈ দুনিয়াৰ 'প্ৰেছ' হৈ যায়, মই হৈ যাওঁ universal Shaw. ভাবো, মই যি কওঁ আপোনালোকে তাকে ছপাবই লাগিব, কাৰণ মই যে অসমীয়া শ্ব'। মই যদি কওঁ গৰুৰ ঠেং যে চাৰিটা বুলি চলি আহিছে সেইটো এটা convention, মিছা; it's a stranglehold of the dead past-মই কওঁ গৰুৰ ঠেং ৫।১০টা - তেতিয়াও আপোনালোকে মোক contradict কৰিব নোৱাৰে; কাৰণ I speak with the authority of my personality, কবিক আপোনালোকে poetic licence দিয়ে। মই শ্ব', মোক লাগে Shavian licence; মোৰ যি ইচ্ছা মই তাকে আপোনালোকক শুনাই থাকিম, আপোনালোক শুনিবলৈ বাধ্য, ভাল পালেও শুনিব, নাপালেও শুনিব।

আপুনি চাইগৈ মোৰ এই অসাধাৰণ flight of imagination দেখি অবাৰ হৈ গৈছে, নহয়নে ? হয়তো ভাবিছে, এইবোৰ কিবা stimulant-অৰ stimulation, নহয়নে ? কি stimulant-মদ, সুৰা, "চাৰাপ", মদিৰা, লাওপানী নে বিলাতী শ্বেম্পেন ? কি ? আপুনি হয়তো ভাবিছে, শ্ব'ক লগ ধৰিব খোজাটো মোৰ পক্ষে একেবাৰে জেন ধৰিবলৈ কন্দা, একেবাৰে pathetically quixotic, নহয়নে বাক ? আপুনি ক'ব, এই উদ্ভট কল্পনাটোক ইলিউশ্যন বুলিলে কম কোৱা হয় - এইটো একেবাৰে 'Arabian Nights'- অৰ বা 'চিচেমফাৰ্ক' লগৰ কাহিনী ! ফ্ৰয়ড্‌পত্নী (Freudian) কোনোবা আপোনাৰ কেম্পত আছে যদি তেওঁতো নিৰ্বিৰাদে মোক neorotic পাতিবই, লাগিলে ফ্ৰয়ডৰ সেই সৰ্বভুক 'কমপ্লেকছ' বোৰৰে কোনোবা এটাত ভৰাই থব। কিন্তু মোৰ কথাটো আপুনি যিমান উৰাই দিবলগীয়া বুলি ভাবিছে সিমান নহয়, I can produce facts and figures that will speak for themselves, মই ডাঠি ক'ব পাৰো, typically Shavian এটাইকিটা গুণ

আপুনি মোৰ গাত পাব; কিন্তু তেওঁৰ দীঘল ডাঢ়িকোছাবে Shavian শব্দটোৰ প্ৰতি তেওঁ যি অধিচাৰ কৰিছে, সেইটো নাপায়। কাৰণ মই সঁচাকৈয়ে 'Shavian' শ্ব'ৰ দৰে unshaved নহওঁ। পানামা ব্লেডৰ মই এজন লেখত ল'বলগীয়া কনজিউমাৰ। মোৰ বোৰেৰে শ্ব'য়ো তাতে ধৰাহেঁতেন 'Shavian' শ্ব'টোৰ জাত এইদৰে নমৰিলহেঁতেন।

শ্ব'ৰে মোৰে পেৰেলেলিজিটমটো ভালকৈ কৰি দেখুৱাওঁ ৰ'ব। অ'পুনি বোধকৰো নাজানে, মোৰ তৰফৰপৰা এইখনেই মোৰ trum card, অৰ্থাৎ মোৰ 'বাজী মাং' কৰিবৰ অস্ত্ৰ এয়ে। অতপৰ আন্তিনব তলত লুকাই থৈছিলো- ইংৰাজীত যাক কয় up ones sleeves. ধৰি লক, এয়ে মোৰ সুদৰ্শন চক্ৰ। এইবাৰ এৰিলো, তত লওক।

শ্ব'ৰ এটা ডাঙৰ বদনাম, তেওঁৰ নাটকৰ লগত জুৰি দিয়া লেলপেল নিছিগা 'preface' বোৰ। সমালোচকমখাই এই পাতনিবোৰ কত ৰকমৰ বিশেষণেৰে যে 'বিশেষিত' কৰিছে তাৰ ইয়ত্তা নাই। কোনোৱে উপাধি দিছে 'নেজাল', কোনোৱে 'long winded', কোনোৱে 'losing', কোনো কোনোৱাৰ সেইবোৰ পঢ়িলে nausea হয়; কাৰোকাৰ চকুত ophthalmia হয়; কাৰোকাৰ বোলে জিভাত কুইনি পৰা যেন লাগে; কাৰো কাৰো হেনো নাড়ীৰ ক্ৰিয়াই স্থগিত থাকে। নানা মুনিৰ নানা মত। হওঁতে এইবোৰ কিবাকিবি হোৱাটো অসম্ভৱ নহয়; কাৰণ, কিতাপতকৈ তাৰ পাতনিখন ডাঙৰ হ'লে আমাৰো ধৈৰ্য্যচূতি ঘটিবৰ পূৰা সম্ভাৱনা। কিন্তু সেইবুলি তেওঁৰ preface পঢ়িলে বাতি আহোঁ-আহোঁ কৰে বুলি কোৱাটো এটা hyperbole. আনৰ কাৰণে যি হক, সেই কথা মই সিমান নাভাবো। মোৰ বৰ্তমান অৱস্থাত হ'লে শ্ব'ৰ এই বস্তুটোৱে একেবাৰে মৃতসঞ্জীৱনী হৈ দেখা দিছে, মোৰ পক্ষে ই 'কড়া-গণ্ডায়' "elixir of life." অতপৰ মোৰ এই অদ্ভুত 'বস্তু'টো ভৰাবলৈ কেটিগৰি বিচাৰি ফুৰিছো, এইবাৰ ওলাল। ঠিক, ঠিক। আনে নোবোলে নোবোলক, ধৰি লওক মোৰ এইটো Shavian Preface; তাৰে মোৰ গুৰুৰো মান ৰক্ষা পৰিব, মোৰ এই nonsense সোপাও এটা জাতত সোমাই নাম ল'ব পৰা হ'ব। কি কয় ?

কিন্তু অকল 'form' অতে নহয়, matter-অতো শ্ব'ৰ লগত মোৰ বঢ়িয়া 'এনাল'জি' চলে। শ্ব'ৰ কথাবোৰক এটোয়ে বৰ্ণনা কৰে Shavian outburst বুলি; সেইবোৰৰ হেনো কোনো লাগ-বাঞ্চ নাই, অৰ্থ নাই, পানীৰ বুৰুৰণি - দেৱালীত ফুটোৱা 'তুবড়ী' লগৰ। সেইবোৰ হেনো কেৱল তেওঁৰখন শ্ৰীমুখতেহে শুৱায়, আন কোনোবাই সেইবোৰ বকিলে তেওঁ খিতাতে 'মূৰ-বেয়াৰ' ৰেজিষ্টাৰত সোমাই পৰিবলৈ বাধ্য হ'ব। 'absurdities of the shavian brand'... 'Shavian paradox' ... এইবোৰ কুৰি শতিকাৰ Vocabularyৰ নতুন নতুন property; আপুনি মোৰ এই ভোৰোৰণিসোপাক আন একো বুলিবলৈ বেয়া পায় যদি অন্ততঃ তেনেকুৱা outburst বোলক, paradox বুলি লক। তাত আপোনাৰ আপত্তি কি ? সঁচা কথা ক'বলৈ গ'লে শ্ব'ৰ outburst সোপাৰ লগতহে মোৰ এই ভোৰোৰণিসোপাৰ বিজনি চলে। লাগিলে আগলৈ কেতিয়াও মোৰ নামটোকে মুখলৈ নানিব - লাগিলে সদায় শাওঁ দিব; কিন্তু দহোকুৰি, সম্পাদক ডাঙৰীয়া! মাত্ৰ এটিবাৰ ভাবক, মই বাৰ্নাৰ্ড শ্ব'ৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণ, ভাবক, মই ফুকলীয়া শ্ব'; ভাবক, মোৰ এই নাতিদীৰ্ঘ বস্তুটো শ্ব'ৰ পাতনি; ভাবক, মোৰ এই বলিয়াৰ বলকনিসোপা শ্ব'ৰ outburst. সেয়ে

হ'লেই আৰু একো নিবিচাৰো, চিৰজনম আপোনাৰ কিনা গোলাম হৈ থাকিম।

জাত বিশ্লেষণ সমস্যাটো ইমানতে খতম। স্ব'ই মোক আচল কথাৰ ওচৰ পোৱালে, এতিয়া ঘাই কথাটোতে ধৰিম।

আপুনি নিশ্চয় মই অনাহকত মোৰ মগজটোৰ এইদৰে অপব্যৱহাৰ কৰা দেখি আচৰিত হৈছে; কিন্তু আপুনিতো নাজানে, all the while I am championing a cause; and a cause that is, by all means, righteous. ইংৰাজীত এষাৰ কথা আছে 'righteousness exalteth a cause.' মোৰো খোপনি তাতে। সকলো ডাঙৰ ডাঙৰ cause-অৰ দৰে মোৰটোৰো দুটা aspect আছে, এটা personal, আনটো popular, অৰ্থাৎ ৰাজহুৱা। মোৰ কথাৰ গতি দেখি আপুনি হয়তো ক'ব popular টো মিছা-বুজৰুকি; আচল কথা মোৰ নিজাটো, তাক চকুত লগা কৰিবৰ মতলবেৰেহে মিছা-মিছিকৈ ওপৰত এটা popular ৰং বোলাবলৈ চেষ্টা কৰিছো। হওঁতে ইও বহুত দূৰ সঁচা, কাৰণ স্বার্থ যে পৰাৰ্থতকৈ ডাঙৰ সেইটো কাকো বুজাবৰ দৰকাৰ নকৰে; It is more or less a truism. সঁচা কথা ক'বলৈ কি, পৰাপক্ষত মোৰ মতলব হৈছে একেটা ফলুটিতে দুয়োটা বগৰোৱা।

প্রথমতে স্বার্থ.....'শেৱালি'ৰ স্বনামধন্য কবি শ্ৰীযুত ৰত্নকান্ত বৰকাকতী ডাঙৰীয়াৰ বোলে সৰুৰেপৰা এটা ambition আছিল ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বানপানীৰ দৰে কবিতাৰ কল্লোলত গোটেইখন অসম টোৱাই পেলোৱা। মই বৈজ্ঞানিক নহওঁ, environment-এ মানুহক কেনেকৈ influence কৰে তাকো ভালকৈ নাজানো। তব্ৰাহ বৰকাকতী ডাঙৰীয়াৰ এই কথাষাৰে মোক অলপ বৈজ্ঞানিক কৰি তুলিলে, কথাষাৰ মই analyse কৰি পেলোৱা। analysis কৰি কি পালো জানে? পালো যে তেখেতৰ অসম টোৱাই পেলোৱাৰ এই 'প্ৰলব বাসনাটোৰ' গুৰিত আছে বৈজ্ঞানিক যাক কয়- 'local' সেই লোকলৰ বিয়েক্শ্বন। বৰকাকতী ডাঙৰীয়া নগাঁৱৰ নহৈ যদি যোৰহাট বা গোলাঘাটৰ বাসিন্দা হ'লহেঁতেন, তেখেতে নিশ্চয় এনেকুৱা simile ব্যৱহাৰ নকৰিলেহেঁতেন। ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু 'বানপানীৰ' লগত নগঞ হিচাপে তেখেতৰ যিমান সম্পৰ্ক আছে, যোৰহাটীয়াৰ কেতিয়াও নাথাকে। ক'ব পাৰি, উপজোতেই তেখেতে এটা sixth sense লৈ উপজিছিল, সেইটো হ'ল flood-sense. বছৰে বছৰে বানপানীত তল যাব খোজা নগাঁৱত উপজিবলৈ 'ছকুম' দিওঁতে বিধাতাই যে তেখেতক সৰ্বসাধাৰণৰ পাঁচোটা sense-অৰ উপৰিও বানপানীক চিনি পাব পৰা এটা additional sense দি পঠাইছিল তাত মোৰ সন্দেহ নাই। এই যষ্ঠ জ্ঞানটো assume কৰি ললে নগঞ বৰকাকতীৰ অসমৰ বাকীডোখৰলৈ কেনেকুৱা attitude হ'ব, সেইটো সহজে ধৰি ল'ব পাৰি। নগাঁৱৰ প্ৰতি ভগৱানৰ অন্যায়ৰ হোৰটো তেখেতে অসমৰ আন আন ঠাইৰ ওপৰত তুলিব খোজাটোত কোনো কোনোৱে হয়তো 'eye for an eye, tooth for a tooth'-অৰ গোল্ক পাব; মই কিন্তু সেইটো বঢ়িয়াকৈ appreciate কৰিব পাৰিছো। নগাঁৱৰ vis-a-vis অসমৰ বাকী টুকুৰাৰ বানপানীৰ বহুত সময়ত আঁতৰি থাকিব পৰা শক্তিটোক 'জননী জন্মভূমি'ৰ প্ৰতি সমবেদনাত চপচপীয়া তেখেতৰ বিৰাট কবি-চিত্তই 'বৰদাস্ত' কৰিব কেনেকৈ? তেখেতে দেখিলে, নগাঁৱৰ বানপানীয়ে ভগৱানৰ এটাইতকৈ ডাঙৰ গুণ নিৰপেক্ষতা আৰু ন্যায়পৰতাত ছেকা সানিছে- ভগৱানৰ even-handed justice-অৰ balance টো unbalanced কৰি পেলাইছে। 'God and my country' বুলি গদ্ গদ্ হৈ তেখেত

আগবাঢ়ি আহিছে এই balance টো redress কৰিবলৈ। সেই কাৰণে তেখেতে ভাবিছে, 'নগাঁৱক বানপানীৰে টোৱাই মই বাকীটুকুৰাক মোৰ কবিতাৰে প্লাৱিত কৰি দিম।' নগাঁৱৰ কাৰণে ভগৱদন্ত বানপানী, বাকী ঠাইৰ কাৰণে বৰকাকতীৰ কবিতা বানপানী।...পিছে আমি যোৰহাটীয়া হ'লে তেখেতৰ এই simile টো ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ সাহ কৰিব নোৱাৰো, কাৰণ বানপানীত আমি কবিতাতকৈও বেছিৰকৈ দেখো তাৰ fatalityটো- 'The tool of death' টো।

বানপানীৰে টোৱাৰ খোজা নাছিলো যদিও বৰকাকতীৰ দৰেই সৰুৰেপৰা এটা বাসনা পুহিছিলো- 'ফ্ৰয়ড মাৰ্ক' (Freudian) মাল dumping কৰি কবিতাৰ বজাৰখন মোৰ মন'পলি কৰি ল'বলৈ। আপুনি নিজেই জানে, আজি কিমান দিনৰপৰা আপোনাৰ মনপলি 'আৱাহান'ৰ বজাৰলৈ কিমান 'বস্তা' ফ্ৰয়ড আৰু ডি-এইচ-লৰেন্স মাৰ্ক' কবিতা পঠিয়াইছে। জাপানে নেপালেদি smuggling চলাইছে; মই কিন্তু আজিলৈকে এদিনো তেনেকুৱাবোৰ 'unfair means' adopt কৰা নাই। তথাপি আপোনাৰ সেই 'No admission' লিখি থোৱা attitude টো নেৰিলে। মোৰ 'ফ্ৰয়ডী' কবিতাই আপোনাৰ বজাৰখন flooded কৰি পেলায় বুলি আপুনি মোক কৰো বুলি 'বৰখাত্ত' কৰিছে- you are studiously keeping me out of your market. দিনে দিনে মোক pessimism-এ আৰম্ভি পেলাইছে, সম্ভৱ এইটো জনমত মোৰ কপাল নুফুলিব। মই বঢ়িয়াকৈ বুজিছো, মোৰ ফ্ৰয়ডী কবিতাই কোনো প্ৰকাৰেই আপোনাৰ Chinese Wall খনত খুন্দিয়াই ফুটা উলিয়াব নোৱাৰে। তথাপি খুন্দিয়াবলৈ এৰা নাই, নেৰেও। যিমান দিনলৈকে আপুনি থাকিব আৰু আপোনাৰ rejection- অৰ wall থাকিব, সিমান দিনলৈকে মই থাকিম আৰু মোৰ কবিতা থাকিব। শিং ভোটা হৈ নাযায় মানে মই খুন্দিয়াবলৈ নোৰো, সেইটো নিশ্চয় জানিব। এইটোতে মই মোৰ গুৰুদেৱৰ প্ৰকৃত শিষ্য। বাৰ্নাৰ্ড শ্ব'ৰ বোলে ডেকাকালত প্ৰতি সপ্তাহে একো একোটা rejected Mss. ঘূৰাই পোৱা কটিনৰ কথা আছিল। তথাপি তেওঁ 'হাল' এৰি নিদিলে; ইংৰাজীত যাক কয় 'bull-dog tenacity'- সেই tenacity-ৰে লাগি থাকিল। আজিৰ বিশ্ববিশ্ৰুত 'G. B.S.' আৰু এইজন বাৰ্নাৰ্ড শ্ব'ৰ একেজন মানুহেই।

আপোনাৰ কাৰণে এইটো open secret যে আজিলৈকে আপুনি মোৰ নাই নাই বুলিও দহেটামান কবিতা আপোনাৰ সেই সৰ্বভুক waste-paper-basket টোত পেলাইছে। কিছুমান দিনৰ মূৰত সেইসোপা হিমালয়ৰ সমান নহ'লেও গুৱাহাটীৰ সৰু-সুৰা পাহাৰ এটাৰ সমান হ'ব, তাত সন্দেহ নাই। জানো, হাজাৰ কাবো-কোকালি কৰিলেও আপুনি কবিতাৰ 'ক'টো নথকা এই দেহ-বাদৰ প্ৰোপেগাণ্ডাসোপাক আপোনাৰ কাকতত ঠাই নিদিয়ে। আপুনি ভাবিব পাৰে সেইবোৰৰ ওপৰত মোৰ নিজৰ বৰ high opinion আছে - সেইটো আপোনাৰ ভুল ধাৰণা। মই ভালকৈ জানো, আন কিবা হলেও সেইবোৰ কবিতা কোনোমতে নহয়, কাৰণ দেহ-বাদেৰে আন লিখিব পাৰিলেও কবিতা লিখিব নোৱাৰি। আপোনাৰ কাকতৰ সকলোতকৈ ভাল কবি(অৱশ্যে মোৰ মতেহে) শ্ৰীযুত দেৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ লগত মোৰ কবিতা কেনেকৈ ছপা হ'লে মই সঁচাকৈয়ে লাজ পাম। কবিতা লিখা 'মগজ' মোৰ মুঠেই নাই, আজিলৈকে এদিনো কবিতাৰ এটা stanza ও 'গোটে গোটে' মোৰ মনলৈ আহিছে বুলি মনত নপৰে। ডাঙৰ ডাঙৰ কবিৰ কথাত কোনোৱে কয় - 'He was lisping in numbers and the numbers came.' মোৰ কবিতাৰ কথাত তেওঁলোকে

ক'ব 'He was sweating for numbers and the numbers came'. কবিতা লিখাৰ ব্যৰ্থ প্ৰয়াসত কিমান গাৰ ঘাম যে মাটিত পেলাইছো তাক নেদেখাজনেহে দেখিছে; আপুনি কি জানিব! কিমান percent inspiration আৰু কিমান percent perspiration গোটখালে 'genius' হয় সেই বিষয়ে মতভেদ আছে। আনে যি বোলক, মই হ'লে perspiration কহে বেছি ভোট দিম। perspire কৰোহে কৰো তথাপি মোৰ ভাবসোপা কবিতা হৈ নুঠে, কিয় 'কিমিল্লাই' জানে, 'খোদাই' জানে, 'আল্লাই' জানে। ঘামটোৱেই wastage; তথাপি ইমানবোৰ ঘামৰ wastage-অৰ পিছতো মোৰ কবিতা 'আৱাহন'ত প্ৰকাশৰ অযোগ্য হ'লে আপোনাৰ প্ৰতি মোৰ খঙৰ থাৰ্মোমিটাৰটোৰ অৱস্থা কি হ'ব পাৰে আৰু তেনেকুৱা হোৱাটো কিমান স্বাভাৱিক সেইটো আপুনিয়েই ভাবি চাওক।

জানো, কবিতা লিখা মোৰ দ্বাৰাই হৈ নুঠিব, তথাপি কিয় এইদৰে যুক্তি মৰো আপুনি হয়তো তাৰ কাৰণ সুধিব। কাৰণ যে একেবাৰে nil, সিও নহয়। এইটো সঁচা, দহে যেনেকুৱা কবিতা লিখে তেনেকুৱা কবিতা মোৰ কলমৰ নিবৰ পৰা নোলাব। কিন্তু কবিতা যে বহুত বৰকমৰ হ'ব পাৰে সেইটোতো মানে? মই বিচাৰিছো কবিতাত এটা নতুন ধাৰা প্ৰৱৰ্তন কৰিবলৈ। এই ধাৰণাটোৰ মূল কথা হ'ব exaltation of the body, ফ্ৰয়ডে দেহবাদক মনোবিজ্ঞানৰ আগ কথা বুলি প্ৰচাৰ কৰিছে, ডি-এইচ-লৰেল, জয়ছ আদিয়ে দেহবাদক অশ্লীলতাৰ gutter- অৰপৰা তুলি আনি সাহিত্যৰ টেবুলত তুলিছে, ইউৰোপে ভাৰ আৰু 'লিৰিকত' বিৰুদ্ধ হৈ এনে কবিতা বিচাৰিছে যি কবিতাৰ প্ৰচলিত ভণ্ডামি এৰি শুদা তাৰ অকাটা সঁচাকিটাক স্বীকাৰ কৰিব - যি passion-অক spiritualize কৰাৰ ব্যৰ্থ চেষ্টা এৰি দি তাক যিমান পাৰি সিমানকৈ materialize কৰিব, যি sensuality ক পাপ নুবুলি বা crime বুলি নাভাবি তাক মানুহৰ সকলো ধৰ্মতকৈ ওপৰৰ স্বভাৱধৰ্ম বুলি ঘোষণা কৰিব। মিৰাণ্ডাক লৈ আমি বহুদিন বহুত ভাবিলো। কিছুমানে মিৰাণ্ডাক দেৱী পাতিলে, কিছুমানে মানুহ পাতিলে; আকৌ কিছুমানে মিৰাণ্ডাক ৰ'ডছৱৰ্থৰ দৰে,

"A creature nor to bright or good

For human nature's daily food...."

বুলিয়েই এৰি দিলে। শকুন্তলাক লৈ আমি বহুত মাৰ্জিত বুদ্ধিৰ চিন দেখুৱালো, বহুত ভাবৰ গৰিমা দেখুৱালো। এতিয়া আমি বিচাৰো শকুন্তলা আৰু মিৰাণ্ডাক কনভেনশ্যনাল চকুৰে নাচাই আন চকুৰে চাবলৈ, বিচাৰো sentiment-অৰ hypocrisy বাদ দি passion-অৰ humanity ৰে চাব, দেহ-বাসনা-কামনা-দুৰ্বলতাৰ চিৰন্তন গোলাম মানুহ হিচাপে চাব। দেহ-বাদী কবিতাৰ mission সেইটোৱেই। আপুনি কথা-সাহিত্যত দেহ-বাদক আসন দিছে, অথচ কবিতাৰ 'মজলিচত' নিদিয়, ইয়াৰ মানে কি, আপুনি ক'ব খোজে নেকি, কবিতা দেহবাদৰ উপযুক্ত medium নহয়?

এনেকুৱা কবিতা লিখাৰ সপক্ষে লাগিলে মই আৰু এক 'বস্তা' যুক্তি আপোনাক দিব পাৰো। আপোনাক কৈছোৱেই, আন বিধৰ কবিতা লিখা মোৰ দ্বাৰা হৈ নুঠিব, তথাপি কবি বোলোৱাৰ 'নিচাটো' overpowering - এটা overmastering passion. নকৈ কি, এইটো কেৱল মোৰে 'ইডিয়ছিনক্ৰেছি' নহয়, বহুতৰে এইটো স্বভাৱ। And habit is the second nature. বিচাৰিলে

এনেকুৱা কিছুমান কবিতাৰ aspirant ও পাৰ, যিসকলে পাৰিলে -

কি কৰিছা তুমি? জুমি চাই আছে আমি;

তুমি খালা ভাত, আমি নিকটালো দাঁত।

- এনেকুৱা 'কিচিমৰ' কবিতা লিখিও কবিৰ ৰেজিষ্টাৰটোত পাৰিলে নামটো ভৰাই খব বিচাৰে। অৱশ্যে ইও এক extreme. ইটো extreme- অত ধৰক আগত কৈ অহা ছইটমেন - পৃথীসকলক, blank verse- অৰ 'stalwarts' সকলক আৰু গদ্য কবিতাৰ 'কেনতাছাৰ' সকলক। ছন্দ বোলা অবাধ্য shrew ক কোনো প্ৰকাৰে tame কৰিব নোৱাৰি তেওঁলোকক হেঁতাৰ খং বাঢ়নীত সাৰি গোটেই 'Poetics' (আৰিষ্টোটলৰ ভাষাত) শাস্ত্ৰখনকে কোনোবা barbarous 'undemocratic' যুগৰ survival বুলি খড়গহস্ত হৈ উঠিছে, কবিতাত ethics-অৰ গোন্ধ পাই নাক কেঁচাবলৈ ধৰিছে। তেওঁলোকৰ মতে কবিতা চলিব লাগিব 'might is right'- অক অনুসৰণ কৰি; কবিতাই ঘৰ সাজিব লাগিব 'জোৰ যা 'ব 'মুলুকত'। তেওঁলোকৰ প্ৰায় এটাইবোৰেই একো একোজন সৰু-সুৰা হিটলাৰ, মুছলিনি, পিলছুডস্কী, ষ্টেলিন বা কামালপাঁছা। তেওঁলোকে বিচাৰে তেওঁলোকৰ 'ডিষ্টেটৰিটো' কোনোৰকমে 'কায়েম' কৰি ল'ব পাৰিলেই একোটা ডিক্ৰী দি দিব - 'ছন্দ মানুহৰ প্ৰাণৰ ভাষা প্ৰকাশৰ পক্ষে অন্তৰায়, সেই কাৰণে down with materialism'... তেওঁলোকৰ argument-অৰ এই এটা 'মন্ত' originality. তেওঁলোকে principle লৈ তৰ্ক নকৰে- they argue by persons and precedents. কোনোবাই কিবা ক'লেই ছইটমেনৰ নামত শতমুখ হৈ উঠিব, 'Neo-Rabindranathism'- অৰ ব্যাখ্যাত আপোন-পাহৰা হৈ যাব।

ধৰক এই দুটা North Pole আৰু South Pole, কিন্তু এই দুটাৰ বাহিৰেও আৰু এটা দল আছে, যাৰ মই champion. এই দলৰ সভাসকলে বঢ়িয়াকৈ জানে যে তেওঁলোকৰ 'মেক্-আপ' টোত-(make-up) যাক poetic ingredients বা constituents বুলিব পাৰি, তাৰ নাম-গোন্ধো নাই। তথাপি তেওঁলোকে ভাবে, কবিতা লিখাটো তেওঁবিলাকৰ ওপৰত ভগৱানৰ ordinance; কবি হোৱাটো তেওঁলোকৰ পক্ষে 'divine mission'. যেনেকৈ মহাযুদ্ধৰ আগতে পৃথিৱীত Kultur পোনা মেলি ফুৰাটো আছিল জাৰ্মানীৰ 'German mission'! তেওঁবিলাকে জানে, যদি প্ৰচলিত অৱস্থা বা 'staus quo' টোৰ লগত তেওঁলোকৰ এই স্বগীয় উদ্দেশ্য খাপ নাখায়, কিবা গোলমাল হয়, তেন্তে তেওঁবিলাকে অনুসৰণ কৰিব লাগিব কাৰ্লমাৰ্ক - 'First change and then interpret' তেওঁবিলাকে জানে। অসমীয়া পঢ়ুৱৈ সমাজে যদি তেওঁলোকৰ এই নতুন 'পেটেন্ট' মেডিচিন খাবলৈ সন্মত নহয়, তেন্তে তেওঁলোকে বল প্ৰয়োগ কৰি হ'লেও মুখত সুমুৰাবই সুমাব। কাৰণ, তেওঁলোক ডাক্তৰ, আৰু ডাক্তৰৰ প্ৰেছক্ৰিপশ্যন নামানো বুলিলে বলেৰে মনোৱাটো ডাক্তৰি এথিক্সৰ এটা elementary principle. এনে বিধৰ নতুন 'wine' সোমোৰ্তে যদি পুৰণা বটল ফাটি যায় যাওক, তাত তেওঁলোকে 'আপচোচ' নকৰে, কাৰণ wine is wine and bottle is bottle.

আপুনি ধৰিবই পাৰিছে, এইটো fraternity ৰে ময়ো এজন; এইখিনিতে মোৰ cause টোৰ popular aspect, I stand not simply for myself but for many. অকবি হৈয়ো

কবিতাৰ বজাৰত যিসকলে over- production- অৰ সমস্যা উলিয়াই depression আনিব খোজে, slump ঘটাব খোজে, ময়ো তেওঁবিলাকৰে এজন। অসমীয়া সাহিত্যৰ বজাৰৰপৰা নিৰ্বাসিত, এই নিৰ্বাসিত কবি-কুলৰ হৈ 'যুদ্ধং-দেহি' বুলি কুৰুক্ষেত্ৰত নামিলো- I throw down the gauntlet and it is up to you to take it up. আপুনি আৰু কিমান দিন আমাক এইদৰে harass কৰিব, we are out to call into being a new order.

যিহকে পাওঁ তাকে এসোপা লিখিলো। আপুনি বা ইয়াৰ কিমান টুকুৰাৰ ওপৰত আপোনাৰ সেই ধাৰত চকচকই থকা ছুৰীখন প্ৰয়োগ কৰে, কোনে জানে। আৰু বেছি নকওঁ, এটা কথা কম। কথাটো irrelevant, তথাপি মই হ'লে তাত বহুত relevancy আবিষ্কাৰ কৰিছো।

আপুনি জানেই, আমাৰ ওচৰ-চুবুৰীয়া বঙ্গদেশৰ সাহিত্যৰ বজাৰত এতিয়া কিহৰ হৈ-চৈ উঠিছে। 'কণ্টিনেণ্ট'ৰ সোৱাদ টেটুলৈকে আহি বঙালী ছিভিলিয়ানসকলে অতি আধুনিক অৰ্থাৎ ultra modern সাহিত্য বত্ৰিয়াবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। এইদলৰ আচাৰ্য শ্ৰীযুক্ত অন্নদাশঙ্কৰ ৰায়ে খোলা-খুলিকৈ 'জুইৰ লগত খেল' (আগুন নিয়ে খেলা) খেলিছে; 'তাৰুণ্য' দৰা বজাই বঙালীৰ কাণত ঠিলা মাৰিবলগীয়া কৰিছে। বুদ্ধদেৱ বসু বোলা এইদলৰ কবিতাচাৰ্যই কবিতা লিখিছে -... 'কিছুই প্ৰেমৰ মত নয়'। আপুনি ক'ব, বঙালীয়ে যি কৰিলে নকৰিলে, আমাৰ তাত কি। হওঁতে হয়, আজিকালি চাৰিওফালে 'Assam for the Assamese' - তাৰ মাজত বঙালীৰ নাম লোৱা যে কিমান বিপদজনক, বেছিকৈ বুজিছো। আচল কথাটো কি জানে? এই অতি আধুনিকতাটোক বঙালীয়ে 'কণ্টিনেণ্ট'ৰ পৰা চূৰ কৰি আনি ভাৰতবৰ্ষক ক'ব খোজে - তেওঁবিলাকহে এই 'নয়া চীজটোৰ' মহাজন। সেই কাৰণেহে কথাটোলৈ আঙুলিয়ালো। অৱশ্যে এইটোত সন্দেহ নাই যে West- অক 'ape' কৰাত বঙালী ভাৰতবৰ্ষৰ সকলোতকৈ বেছি 'ওস্তাদ'।

পিছে ৰ'ব, আৰু কথা আছে। এই বিষয়ে মোক কেইটামান কথাই বৰকৈ বিন্ধিছে। ন'কলেই হওক বা যিয়েই হওক, আজি আমাৰ intellectual recreation-অৰ কাৰণে পাশ্চাত্যৰ modernism য়ে অপৰিহাৰ্য এইটোক আপোনালোকে মোৰ dogmatism বোলে বোলক, মোৰ কিন্তু সেইটো দৃঢ় ধাৰণা। কুৰি শতিকাৰ day to day life-অৰ প্ৰতিটো খোজতে West আমাৰ regulator. এইটো স্বীকাৰ কৰাত জাতীয়তাৰ অভিমানে আঘাত পৰিব পাৰে, তথাপিও সেইটো মাত্ৰ এটা সত্যক মানি লোৱা - ইংৰাজীত যাক কয় calling a spade -a spade. সেই হিচাপে ভাৰতবৰ্ষৰ বহুত কথাত বঙালীয়ে occidentalism-অক যেনেকৈ আদৰি লৈছে, তাৰ বাবে তেওঁলোক সঁচাকৈয়ে আমাৰ ধন্যবাদৰ পাত্ৰ। মোৰ কথা হৈছে - এই কথাটোতেই বা আমি বঙালীক সদায় আগ-ভাগ লবলৈ দিওঁ কিয়? পাশ্চাত্যক interpret কৰা কামত সদায় যে বঙালীয়ে আগ হয়, আমি নহওঁ কিয়? বঙালী অন্নদাশঙ্কৰ ৰায় আৰু গুৰুসদয় দত্ত যেনেকৈ বিলাতলৈ যায় আমাৰ অমুক গোহাঁই আদিও সেইদৰে বিলাতলৈ যায়। কিন্তু তাৰপৰা উভতি আহি অসমীয়া আৰু বঙালী ইমান বেলেগ হৈ পৰে কিয়? বঙালী অন্নদাশঙ্কৰে ইউৰোপকৰা আহি জেমছ্ জয়ছ্ ডি-এইছ-লৰেন্স আৰু ফ্ৰয়ডক অনুসৰণ কৰি অতি আধুনিকতাৰ প্ৰবৰ্তন কৰে; বঙালী শিল্পীয়ে বঙালীক শিকায় পিকাছো (Picasso) আৰু পল নেছৰ (Pol Nash) আৰ্ট appreciate কৰিবলৈ।

কিন্তু আমাৰ অসমীয়া-ইউৰোপ প্ৰত্যাগতসকলে - অৱশ্যে আৰুগৱালৰ দৰে কেইজনমানৰ বাহিৰে, আমাক ইউৰোপৰ মনৰ খবৰ তো এক বিন্দুও নিদিয়ই, তেওঁলোকে দিয়ে যাওঁতে প্ৰত্যাহ্বিত কেইবাৰ বাতি আহিল, পেৰীৰ 'ৰাফে'ত কেই পিয়লা কফি খালে তাৰ কেটেলগ। আগলৈ গৈ তাৰপৰা ঘূৰি আহিলে য়েয়ে সেয়ে তাৰ তাজমহলৰ কথা যে ক'ব পাৰিব সেইটো আমি তেওঁ কোৱাৰ আগতে জানো। আমি বিচাৰো তাৰ বাহিৰেও তেওঁ তাত আমাক ক'বলগীয়া নতুন কি পালে তাৰ খবৰ! যোৱা-অহাৰ আমনি লগা বৃত্তান্তই 'ভ্ৰমণ-কাহিনী' নহয়। আমি ভ্ৰমণ-কাহিনীত বিচাৰো নগৰৰ বৰ্ণনাৰ বাহিৰেও তাৰ মানুহৰ কথা, সেই মানুহৰ মনোজগতৰ কথা। আমি বিচাৰো ইউৰোপত থাকি তেওঁলোকে ইউৰোপৰ pulse feel কৰি আহিব, ইউৰোপীয় জীৱনৰ Currents আৰু Cross-Currents বোৰৰ লগত আমাক চিনাকি কৰি দিব। তাতেহে ভ্ৰমণ-কাহিনীৰ সাৰ্থকতা আৰু ভ্ৰমণৰ উপকাৰিতা। তাকো দিব নোৱাৰিলে তেওঁলোকে ঘৰত বহি ইউৰোপৰ কথাত মজি যাওক। বিলাতৰ ঠাইকিখনৰ নাম আৰু সংখ্যা, তাৰ ঘৰবোৰ কেই ফুট ওখ, তাৰ 'কাফে'ত কেই 'ফ্ৰেঙ্ক' লয় তাৰ হিচাপ আমাক কেলেই? যি বিলাতলৈ যাব সি সেইবোৰ তেখেতসকলক সুধি ল'ব; 'আৱাহন'ৰ ভ্ৰমণ-কাহিনী পঢ়িতো আৰু কোনো বিলাতলৈ নাযায়?

সাহিত্য সম্পৰ্কত এই কথাটোৰ আৰু এটা aspect আছে। ইউৰোপ-আমেৰিকাত Dos Passos, Aldous Huxley, আৰু Ethel Manine- অৰ দৰে ঔপন্যাসিক, Stefan Georg, D' Annunzio বা Ezra Pound আদিৰ দৰে কবি, Cross Bergson, Bertrand Russel বা Einstein ৰ দৰে 'intellectual' - Andre Maurois, Emil Udwing, বা Beverly Nichols ৰ দৰে লেখকৰ সোৱাদ লৈ আহি বিলাত-প্ৰত্যাগত অসমীয়াসকলেও যদি 'মনোমতী' কে আমাৰ শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস বা 'জ্ঞান-মালিনী' কে আমাৰ শ্ৰেষ্ঠ কাব্য বুলি বহি থাকিবলৈ একো বেয়া নাপায়, তেন্তে আমাৰ ৰুচি বিকৃত হ'লে কাৰ গাত দোষ - এইবিলাকৰ পৰা হতাশ হৈয়েই হ'বলা, আজিকালি আমাৰে দেশত দিন কটোৱা কে 'জনমানে কিতাপ-পত্ৰৰপৰা ইউৰোপৰ যি second-hand impression পাইছে, তাকে সাহিত্যৰ মাজেদি জনাবৰ চেষ্টা কৰিছে। মোৰো সাধনা সেয়ে। মোৰ ফ্ৰয়ডী কবিতাৰ যদি কিবা defence আছে তেন্তে সেয়ে।

এনেকুৱা এটা ফ্ৰয়ডী কবিতাকে এতিয়া আপোনাৰ ওচৰত 'পেচ' কৰিম।

দেহ-গঙ্গা

শুনা তুমি;

তোমাক পালেই মৰ্ত্য পাহৰি যাওঁ,

তোমাক পালেই স্বৰ্গ হাততে পাওঁ

তোমাৰ তপত ওঁঠক চুমি গাওঁ

মৃত্যু-নোহোৱা জীৱনৰ জয় গান;

দেহৰ সখী, তুমি যে মোৰ প্ৰাণ।

দেহৰ সখী, মোৰ জীৱন দেশৰ ৰাণী

তোমাৰ বুকুৰ যৌৱন -বস-থাৰা
উটাই নিয়ে লাজৰ বাছোন-কাৰা;
তোমাৰ দেহত উতনুৱা বানপানী
উটি যায় মোৰ অনু-মন প্ৰাণ
হয়, দেহতে আত্মহাৰা।

তুমি থাক
মোৰ প্ৰিয়া, তুমি মোৰে কাষত থাক,
অনন্তকাল থাক।

তোমাৰ বঙা ওঁঠৰ চুমা মোৰ ই ওঁঠত আঁকা,
জীৱনৰ এই বঙা-পিয়লাত ওঁঠ-মদিৰা বাকা,
থাকা, অনন্তকাল বুকুত লুকাই থাক।

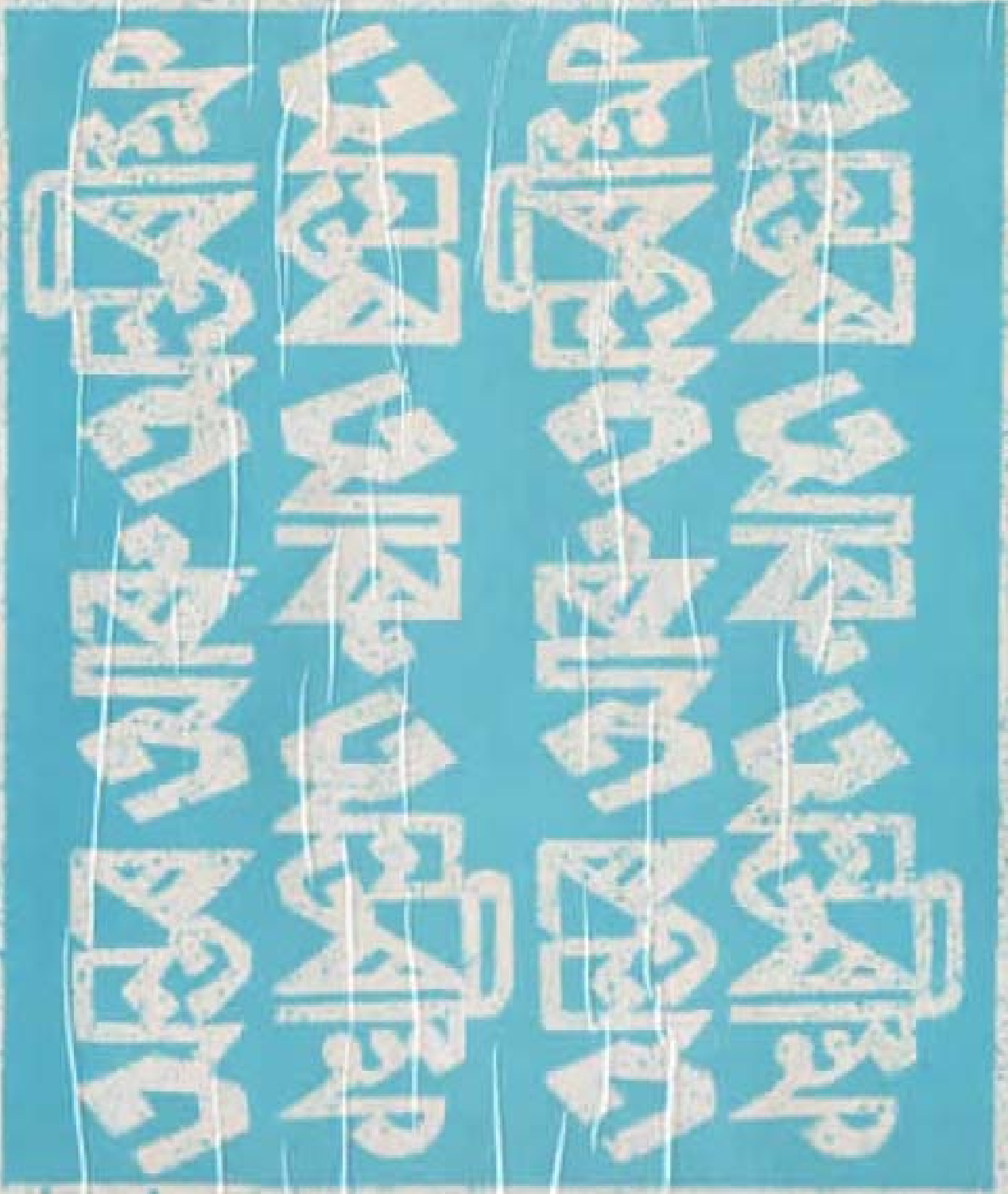
তুমি আছা? তেনেহ'লে তুমি আছা?...

নালাগে আৰু একো
দুনিয়াই প'ক লয়;-

শুনা তুমি!
দুয়ো দুয়োৰ দেহ-গঙ্গাত থাকিম সদায় নামি।
মৃত্যুও প'ক লয়?
কিহৰ মৃত্যু, - কিহৰ পৃথিৱী?
দেহ-তীৰ্থৰ সঞ্জীৱনীৰে
কৰিম সকলো জয়।

ৰচনা : আনুমানিক ১৯৪০.

অন্তর
আব
অন্তরীক্ষ

শ্রীমতী-বসন্তা-
স্বপ্না-১৮

অন্তর আৰু অন্তৰীক্ষ

(সমালোচনা আৰু চিন্তামূলক নিবন্ধ)

মুনীন বৰকটকী

সম্পাদনাঃ ড° হীৰেন গোহাঁই

Antar Aru Antariksha : An anthology of essays and articles on various subjects by Munin Barkotoki, edited by Dr. Hiren Gohain and published by Chandra Prakash, Panbazar, Guwahati- 1.

Price :- Rs. 50.00(Fifty) only

1st Edition, September, 1998

প্রকাশক : শ্রী বাজেন্দ্র মোহন শর্মা,
চন্দ্র প্রকাশ, পানবজাৰ, গুৱাহাটী-১
দূৰভাষ-৫১১৯৪৬

© মুনি বৰকটকী স্মাৰক ন্যাস

প্রথম প্রকাশ: চেপ্তেম্বৰ, ১৯৯৮

বেটুপাত - বগজিৎ গগৈ

মূল্য: ৫০.০০(পঞ্চাশ) টকা

ডি.টি.পি:- প্ৰিয়ংকা

মুদ্রক : জনমভূমি প্ৰেছ
আৰ, জি, বৰুৱা বোড
গুৱাহাটী- ৫

মুনি বৰকটকী

জন্ম : ১৯১৫

মৃত্যু : ১৯৯৩

কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ

ড° হীৰেন গোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ সক্ৰিয় প্ৰচেষ্টাত লিখনিসমূহ বিভিন্ন ভাগত বিভক্ত কৰি গ্ৰন্থাকাৰত প্ৰকাশ কৰিবলৈ যি প্ৰেৰণা পোৱা হ'ল আৰু এইখন পুথিৰ সম্পাদনাৰ দায়িত্ব নিজে লৈ যি আন্তৰিকতাৰে আমাক সহায় আগবঢ়ালে, তাৰ বাবে আমি তেখেতৰ ওচৰত কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ কৰিছো।

স্বৰ্গীয় মুনীন বৰকটকীদেৱৰ লিখনিসমূহৰ কিছু সংগ্ৰহ কৰাত শ্ৰদ্ধেয় শ্ৰী মুনীন বৰুৱাদেৱে সহায় কৰাৰ কাৰণে আমি তেখেতৰ ওচৰত স্বীকাৰ থাকিলো।

শ্ৰদ্ধেয়া শ্ৰীমতী ৰমা দেৱীয়ে বিভিন্ন পাণ্ডুলিপি সমূহৰ পুনৰলিপি কৰাত যি সহায় আগবঢ়ালে তাৰ বাবে আমি তেখেতৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ।

শ্ৰী বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ লহকৰদেৱে কিতাপখনৰ ছপাৰ ভুল-ভ্ৰুটি শুধৰাই দিয়াৰ উপৰিও পাণ্ডুলিপিৰ কিছু অংশ পুনৰলিপি কৰাত সহায় কৰাৰ কাৰণে ন্যাসৰ তৰফৰ পৰা আমাৰ কৃতজ্ঞতা জনাইছে।

উপৰোক্ত ব্যক্তিসকলৰ উপৰিও আৰু বহুতো সদাশয় ব্যক্তিয়ে আমাক বৰকটকীৰ লিখনি সমূহ সংগ্ৰহ কৰাত আৰু পুথিখন ছপা কৰাত বিভিন্ন প্ৰকাৰে সহায় কৰিছিল। তেখেতসকললৈ আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালো।

চন্দ্ৰ প্ৰকাশে পুথিখন ছপা কৰাৰ দায়িত্ব লৈ অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে পুথিখন প্ৰকাশ কৰাত আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালো।

চেপ্তেম্বৰ, ১৯৯৮

পঞ্চৱতী

গুৱাহাটী

মুনীন বৰকটকী স্মাৰক ন্যাসৰ হৈ

মীনাফী ভট্টাচাৰ্য্য

মুনীন বৰকটকীৰ প্ৰকাশিত অন্য গ্ৰন্থ / সংকলন

- ১। বিস্মৃত ব্যতিক্ৰম বাণী প্ৰকাশ
দ্বিতীয় প্ৰকাশ ১৯৮৯
- ২। বন্দিত বৰেণ্য সম্পাদনাঃ
ড° শিৱনাথ বৰ্মণ
লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, ১৯৯৫
- ৩। প্ৰসংগ : সমালোচনা সম্পাদনাঃ
শ্ৰী নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য
ষ্টুডেন্টছ ষ্ট'ৰছ, ১৯৯৬
- ৪। সৃষ্টি ত্ৰিবিধা সম্পাদনাঃ
ড° যোগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ভূঞা
ষ্টুডেন্টছ ষ্ট'ৰছ, ১৯৯৬
- আৰু এখন প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থ :
৫। বিভিন্নজনৰ দৃষ্টিত মুনীন বৰকটকী সম্পাদনাঃ
উপেন্দ্ৰ বৰকটকী
মুনীন বৰকটকী স্মাৰক ন্যাস, ১৯৯৪

সূচীপত্ৰ

	পৃষ্ঠা
১। ভূমিকা : মনস্বী বসিক মুনীন বৰকটকী - হীৰেন গোহাঁই	
২। কন্ফে'ছনছ	১-১৬
৩। অসমীয়া সাহিত্য : ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সমস্যা	১৭-২৮
৪। তিনিদশকৰ অসমীয়া নিবন্ধ	২৯-৪২
৫। সৃজনী সাহিত্যৰ অনুবাদৰ সমস্যা	৪৩-৫০
৬। প্ৰবন্ধ - নিবন্ধ - ৰচনা	৫১-৫৪
৭। ভাৰতীয় সংহতি, সাহিত্য আৰু অনুবাদ	৫৫-৫৭
৮। সৰ্বসাধাৰণ দৃষ্টিৰপৰা ভাষাতত্ত্ব	৫৮-৬৪
৯। ছেভিয়েট যুনিয়ন আৰু ৰ'মাঁ ৰ'লী	৬৫-৬৭
১০। এ. এ. মিলনে'ৰ 'অন থাৰ্মিটাৰ'লৈ	৬৮-৭৪
১১। কন্বাড্	৭৫-৭৯
১২। ছিন্ ক্লেয়াৰ লিবিছ আৰু মাৰ্কিন সভ্যতা	৮০-৮৬
১৩। তিনিটা সম্পাদকীয় : বিষয় ধৰ্ম	৮৭-৯২
১৪। অসমীয়া লেখিকাৰ গল্প	৯৩-৯৯
১৫। পৰিশিষ্ট	১০০-১০৬
(ক) ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ অপ্ৰকাশিত অংশ	১০৭-১০৮
(খ) নাটক আৰু নাট্যকাৰ	১০৯-১১২
(গ) গুৱালকুছিৰ সাহিত্যমেলা	১১৩-১১৫
(ঘ) অসম সাহিত্য সভা সম্পৰ্কে কৰা প্ৰশ্নৰ উত্তৰ	১১৬-১২৩
(ঙ) ওপৰমহলা আৰু অসমীয়া সাংবাদিকতাৰ ভিতৰ চ'ৰা	১২৪-১২৭
(চ) ৰাছিয়া আৰু বলছেভিকবাদ	১২৮-১৩৪
(ছ) টাইমছ্ অব....আৰু বাধা চাংকাকতী	